

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

УДК 796. 332. 001. 4

Коваль Р. С.,

Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФУТБОЛЬНОГО ФРІСТАЙЛУ

Статтю присвячено дослідженню термінів футбольного фрістайлу в англійській мові. Подано способи утворення основних термінів та можливі варіанти їх перекладу українською мовою.

Ключові слова: футбольний фрістайл, термін, переклад, метонімія, метафора.

Статья посвящена исследованиям терминов футбольного фристайла в английском языке. Предлагаются пути возникновения основных терминов и возможные варианты их перевода на украинский язык.

Ключевые слова: футбольный фристайл, термин, перевод, метонимия, метафора.

The article is devoted to the analyzing of terms of football freestyle in English. Ways of formation of basic terms are viewed and modes of translation in Ukrainian are determined.

Key words: football freestyle, term, translation, metonymy, metaphor.

Футбольний фрістайл – це мистецтво виконання за допомогою футбольного м'яча різноманітних трюків та фінтів, використовуючи при цьому ноги, коліна, груди, плечі та голову [10]. Словосполучення *freestyle* (з англійської *free* – “вільний” та *style* – “стиль”) передбачає абсолютну свободу дій виконавця. Футбольний фрістайл є надзвичайно популярним в усьому світі. Його українським шанувальникам варто лише пригадати грандіозне відкриття домашньої арени одного з лідерів вітчизняного футболу – “Шахтаря” (Донецьк) у 2009 році, на яке керівництво гірників запросило до участі у шоу найкращих фрістайлерів планети.

Зазначають, що першовідкривачами багатьох футбольних трюків були звичайні циркові виконавці – Енріко Растеллі, Боббі Мей та Френсіс Браун. Вони уміли майстерно жонглювати багатьма предметами. У другій половині ХХ століття, коли футбол розвивається і поширюється надзвичайно швидкими темпами, гравці беруть на озброєння у свій арсенал ці трюки для їх широкого застосування безпосередньо у матчах [10]. Справжніми зірками, котрі досконало володіли футбольними фінтами,

були Пеле, Гарінча, Дієго Марадона, Зінедін Зідан, Роналдо та інші.

Існує думка про те, що вперше футбольний фрістайл з'явився 1500 років тому на території сучасної Бірми. "Чінлон" (у перекладі "м'яч з тростини"), популярне заняття у ті часи, полягало у тому, щоб учасник продемонстрував індивідуальну майстерність у володінні тодішнім прототипом сучасного м'яча [10].

Футбольний фрістайл пройшов кризь віки, і, на сьогоднішній день, найкращими у цій галузі вважають Пале (Palle), Абас Фаріда (Abbas Farid), Тузани (Touzani), Ліндрота (Lindroth), Тімо (Timo), Нем зе Мен (Nam the Man) та інших. Першим сучасним фрістайлером був кореєць Hee Young Woo або Mr. Woo, котрий у 1989 році потрапив до книги рекордів Гінесса, протримавши м'яч на голові 5 годин, 6 хвилин та 30 секунд [10]. Численні відеоролики з футбольним фрістайлом практично щодня з'являються в Інтернеті, зокрема на youtube.

Термінологія футбольного фрістайлу в англійській мові належить до однієї з найбільш прогресуючих частин словникового складу, що зумовлюється динамічним розвитком цього виду активності. У будь-якому терміні закодована певна семантика та емоційне навантаження. Беручи до уваги той факт, що термінологічний апарат футбольного фрістайлу утворений вулицею, іноді доволі важко навіть не те, щоб знайти вдалий переклад іноземною мовою, зокрема українською, але й банально зрозуміти, про що йдеться. Однак, саме завдяки зазначеному фактору, ці терміни надзвичайно вдало передають суть тієї чи іншої дії фрістайлера.

Своєчасна лексикографічна реєстрація та науковий аналіз термінів футбольного фрістайлу має велике теоретичне та практичне значення як для мовознавців, так і для фахівців у галузях фізичного виховання та спорту. Усі перелічені фактори зумовлюють **актуальність** цієї розвідки.

Мета статті полягає в лексико-семантичному описі основних термінів футбольного фрістайлу в англійській мові, а **завдання** – у пошуках можливих способів їх передавання українською, не втративши при цьому конотативний компонент.

Для початку варто розглянути саму структуру фрістайлу. Існує декілька окремих дисциплін – AirMoves [трюки з м'ячем, котрий знаходиться в повітрі], поділяється на Upperbody AirMoves [для виконання використовують голову, ший, груди, плечі, спину та руки], Lowerbody AirMoves [використовують ноги]; GroundMoves [трюки з м'ячем, котрий знаходиться на землі], поділяється на streetfootball [вуличний футбол], та groundstyle [трюки виконуються без втручання суперника та часто супроводжуються музикою]. Зазначимо, що існує також Sitting, який є одним з найважчих видів футбольного фрістайлу [усі трюки виконуються сидячи на землі], Brakestyle [сукупність футбольного фрістайлу з брейкдансом], Startstyle [піднімання м'яча з землі] [10].

Перед перекладачем одразу постає надзвичайно важке завдання – як передати усі вищезазначені терміни українською. Найскладніша проблема – зберегти термінологічний та емотивний компоненти терміна футбольного фрістайлу, котрі присутні в англійській мові. Потрібно бути уважним для того, аби якомога точніше відтворити значення кожного слова, котре входить у лексичну систему футбольного фрістайлу.

Зважаючи на той факт, що, на сучасному етапі, далеко не всі терміни, котрі стосуються футбольного фрістайлу, зафіксовані у відповідних перекладних та тлумачних словниках, на допомогу приходить всевітня мережа Інтернет, у котрій маємо можливість зйти на спеціалізовані сайти англійською та російською мовами. Однак, на сьогоднішній день, немає багато інформації, котра стосується цієї спортивної дисципліни, українською мовою. Також питання, котрі стосуються різноманітних питань фрістайлу, обговорюються на відповідних форумах.

Перекладаючи зазначені вище терміни українською мовою, варто вдаватися до описового способу, оскільки дібрати точні відповідники неможливо. Крім цього, набагато простіше буде зрозуміти, про що саме йде мова.

Формування термінологічного апарату футбольного фрістайлу стосується словотвірного процесу в динаміці. Одне з головних питань – як саме проходить процес номінації дій фрістайлера в англійській мові. За Кубряковою О. С., номінація – це називання предметів і ситуацій за допомогою мовних засобів, закріплення за певним референтом того чи іншого спеціального знака [3, с. 44].

Одним з найпоширеніших способів номінації є словотворення, тобто утворення нової мовної одиниці за певною словотвірною моделлю. Отож, бачимо, що згадані терміни утворені наступним чином – англійська лексична одиниця *move* (українською “хід”, “рух”; таким чином, вказано на виконання певної дії), додається до лексичних одиниць *air* – “повітря”, *ground* – “земля”. Саме вони вказують на те, де фрістайлером будуть виконані трюки – в повітрі чи на землі. За цим самим принципом утворені терміни *upperbody* та *lowerbody*. Прикметники *upper* (“вищий”) та *lower* (“нижчий”) додаються до іменника *body* (“тіло”); вказано, якою саме частиною тіла будуть виконані трюки.

Що ж стосується, наприклад, терміну *sitting*, бачимо, що маємо справу з семантичною транспозицією, яка включає в себе утворення нової номінативної одиниці за допомогою трансформації наявної одиниці мови шляхом додавання нового значення. Тобто, якщо лексична одиниця англійської мови *sitting* вказує на певний процес (сидіння), додається лише ще одне значення зазначеного терміну.

Тепер розглянемо безпосередньо шляхи номінації самих трюків. Одним з найвідоміших фінтів, котрий надзвичайно широко використовується не

лише у фрістайлі, але й у великому футболі є АТВ / around the world (дослівно “навколо світу”), котрий полягає у тому, щоб на ходу стати однією ногою на м'яч, розвернутися, другою ногою вдарити по ньому, обвівши суперника при цьому, і продовжити рух. Уперше у грі його використав відомий бразильський гравець Гарінча, хоча він не виконував повний оберт корпусу. Оберт на 360 градусів почав здійснювати один з найкращих гравців в історії футболу, аргентинець Дієго Марадона [10]. Однак, у фрістайлі зазначений трюк полягає у тому, щоб виконавець підкинув м'яч та обвів навколо нього ногу ще до того часу, як він торкнеться землі. Або ж *crossover* – кросовер, який полягає у тому, щоб підкинути м'яч опорною ногою, в той час як обвести його другою в повітрі. Ці фінти є базовими у будь-якого фрістайлера.

Один з найвідоміших фахівців з перекладознавства В. Н. Комісаров зазначав, що однією з найбільш поширених моделей перекладу є денотативна. Згідно її принципів, зміст усіх мовних знаків відображає, в кінцевому результаті, які-небудь предмети, явища, котрі називаються денотатами. Таким чином, денотативна теорія визначає сам переклад як процес опису за допомогою мови перекладу денотатів, описаних на мові оригіналу. Усвідомлюючи текст оригіналу, перекладач ототожнює складові одиниці тексту з відомими йому знаками вихідної мови, і через них усвідомлює, яку ситуацію реальної дійсності описує оригінал.

Опис за допомогою мови перекладу якої-небудь ситуації, у нашому випадку, дій фрістайлера, завжди є принципово можливим, оскільки будь-яка розвинена мова володіє необхідними засобами не лише для опису відомих фактів, але й для визначення нових. Денотативна теорія перекладу адекватно описує особливості перекладацького процесу, коли вибір варіанту перекладу неможливий без звернення до дійсної ситуації, яка стоїть за текстом оригіналу [2, с. 32]. Усвідомлення вищезазначених факторів допомагає краще зрозуміти сам процес перекладу термінів, котрі були утворені в англійській мові, і питання перекладу котрих ще недостатньо розроблені відповідними фахівцями.

Дуже популярними серед виконавців фрістайлу є утримування м'яча на тілі (англійською ця дисципліна зветься *Stall*), та *Combo* [безперервна послідовність виконання трюків]. Терміни цього різновиду футбольного фрістайлу утворені здебільшого з іменника, котрий вказує на певну частину людського тіла, та лексичної одиниці *stall*. Маємо, зокрема, *headstall* (складається зі слів *head* – “голова” та *to stall* – “зупиняти”) – утримання м'яча на голові; *cheststall* – утримання м'яча на грудях (*chest* – “грудна клітка”); *shoulderstall* – утримання м'яча на плечах (*shoulder* – “плече”); *neck stall* – утримання м'яча на шії (*neck* – “шия”). Однак, варто зазначити, що, наприклад, *neck roll* – перекочування м'яча на шії, а АТМ / around the moon – оборот голови навколо м'яча (цікаво, що *moon* – “місяць”).

Будь-яка людина є носієм певної національної ментальності і мови, та бере участь у спільній діяльності, в тому числі, і у мовленнєвій, з іншими представниками національної спільноти. А для сучасної науки цікавою є не тільки людина, а особистість, тобто конкретна людина, як носій свідомості, мови тощо. Ба більше – людина в мові, оскільки мова – єдиний засіб, котрий може допомогти проникнути нам у сферу ментальності [4; с. 105].

Розуміння ментальності людей, котрі формують терміни футбольного фрістайлу в англійській мові, допомагає краще зрозуміти можливі шляхи їх передавання іншими іноземними мовами. Мова є одним з найважливіших засобів ідентифікації людини. Тому різке оновлення мови можна вважати насильством над мовною особистістю [4; 108]. На це потрібно особливо зважати, оновлюючи словниковий склад конкретної мови, у тому числі, і спортивну термінологію.

Ще одним цікавим прикладом є *Shirt slip* (катання м'яча на футболці; *shirt* – “футболка” та *slip* – “ковзати”). Однак, існують чимало термінів, котрі переконливо свідчать про те, що далеко не завжди усе так просто. Зрозуміти значення лексичної одиниці *slasher*, котра відноситься до *Startstyle*, і є способом підняти м'яч з землі фрістайлером, практично неможливо. Адже, *slasher* має кілька можливих варіантів перекладу, зокрема, 1. забіяка; 2. кривий садовий ніж; 3. шабля; 4. різка критика, і зрозуміти причини, чому саме це слово отримало ще одне значення, доволі важко. Тим не менше, воно увійшло до спортивної термінології англійської мови.

Розглянемо ще один термін – *AirJester* [набиваючи м'яч, підкидуєте його у повітря, однією ногою обводите його, у той час, коли він падає на опорну ногу; опорною ногою необхідно його ударити], який належить до безеквівалентної лексики. Тому в інших іноземних мовах, зокрема і в українській, існуватиме однаковий термін, котрий ми повинні були б вимовляти *ейрджестер*. Варто зазначити, що *air* – “повітря”, а *jester* – “жартівник”. Нові лексичні одиниці з'являтимуться постійно, але вони повинні бути вмотивованими та виправданими при їх використанні в українській мові.

Більшість фінтів шанувальники цього виду спорту мають можливість спостерігати у футбольних баталіях світових грандів, а не лише у вуличному футболі. Проте, обманні рухи є особливо популярними саме в останньому, коли на ігровому майданчику доволі малої площі гравець за допомогою ефективного застосування фінтів добивається успішно вирішення багатьох тактичних задач. Наприклад, футбольний трюк *Elastico*, котрий доволі часто використовує бразильська зірка Роналдіньо-йо, уперше був виконаний не менш відомим представником пентакампеонів Роберто Рівеліно. *Nocus Pocus* (автор – швед Крістіан Вільгельмсон), полягає в тому, щоб внутрішньою стороною стопи відвести м'яч позаду

опорної ноги, після чого зовнішньою стороною стопи прокинути його собі на хід. Rabona (“рабона”, запозичення з термінології танго; уперше використана гравцем італійського клубу Асколі Джованні Рокотеллі у грі проти Модени в 1978 році), удар по м’ячі ногою, котра знаходиться позаду опорної ноги, та rainbow (“веселка”), коли м’яч потрібно притиснути ногою до ікри опорної ноги, провести по ікрі, підстрибнути і зігнути опорну ногу так, щоб підкинути м’яч уперед, є особливо популярними у вуличному футболі. Через відсутність відповідників в українській мові доводиться перекладати зазначені терміни описовим способом, проте замість одного слова отримуємо щонайменше декілька.

Висновки

Для лінгвістів термінологічна система будь-якого виду спорту була і буде невичерпним джерелом дослідницького матеріалу. Футбольний фрістайл розвивається надзвичайно інтенсивно в усьому світі, і питання, котрі стосуються упорядкування його термінологічного апарату та перекладу, рано чи пізно постануть перед філологами та фахівцями зі спортивної сфери.

Одні з основних способів утворення термінології футбольного фрістайлу в англійській мові полягають у тому, щоб до іменника, котрий вказує на частину тіла, додається дієслово зі значенням дії, а також модель іменник + іменник. Номінації фінтів утворені, здебільшого, із застосуванням метафори та метонімії.

Необхідно передавати лексичне значення терміна якомога точніше. У більшості випадків використовують описовий спосіб перекладу. При безеквівалентних словах можна використовувати виправдані та вмотивовані запозичення. Однією з основних проблем при розробленні зазначених питань є англломовне походження термінів футбольного фрістайлу. Неприпустимим є викривлення семантики терміну.

Фрістайл вивів футбол на вищий рівень спортивного мистецтва. Подальший розвиток розглянутих у статті питань вбачається у поглибленні аналізу проблем, котрі стосуються опису та перекладу термінів футбольного фрістайлу українською мовою, та їх закріплення як термінологічних одиниць спортивної галузі нашої мови. Безсумнівним є той факт, що кількість праць, у котрих розглядатимуться питання української спортивної термінології, невпинно збільшуватиметься.

Література:

1. Англо-русский и русско-английский словарь футбольных терминов / Авт. -сост. Л. А. Зарохович; пер. на англ. М. А. Кравченко. – М. : ООО “Издательство Астрель”, 2002. – 128 с.
2. Комиссаров В. Н. Слово о переводе (очерк лингвистического учения о переводе). – М. : Международные отношения, 1973. – 215 с.

3. Кубрякова Е. С. Когнитивные аспекты словообразования и связанные с ним правила инференции (семантического вывода) // Новые пути изучения словообразования славянских языков. Магдебург, 1997.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.
5. Мова футболу: ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики / уклад. : Помірко Р. С., Дубяк М. Б., Іваньо Т. Р., Проців М. І. – Л. : Українські технології, 2009. – 100 с.
6. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 3-8.
7. Футбол: спортивные термины на пяти языках: русский, français, english, deutsch, español / под ред. Гранаткина В. А. – М. : Русский Язык, 1979. – 111 с.
8. Glenn Moore. Soccer. Skills & Tactics. Bristol: Parragon, 1997. – 96 p.
9. The complete book of soccer / General Editor: Keir Radnedge. Printed and bound in Spain: Sevenoaks Books Ltd, 1999. – 256 p.
10. www.footballfreestyle.ru
11. www.freestylefactory.net
12. www.motg.com